

David Grann

De schipbreuk van The Wager

Vertaald door Robert Neugarten

'OLT

Amsterdam · Antwerpen

Voor Kyra, Zachary en Ella

We zijn de held van ons eigen verhaal.

— Mary McCarthy

Misschien is er een beest... Misschien zijn we het gewoon zelf.

— William Golding, *Lord of the Flies*

Inhoud

Kaarten 9

Opmerking van de schrijver 13

Proloog 15

DEEL EEN: DE HOUTEN WERELD

1 De eerste luitenant 20

2 Een gentleman als vrijwilliger 41

3 De kanonnier 59

DEEL TWEE: DE STORM TEGEMOET

4 Gegist bestek 80

5 De storm in de storm 94

6 Alleen 104

7 De Golf van Pijn 112

DEEL DRIE: SCHIPBREUKELINGEN

8 Wrakstukken 122

9 Het beest 131

10 Ons nieuwe dorpje 138

11 Nomaden van de zee 150

12 De heer van Mount Misery 160

13 Extreem gedrag 171

14 De sympathie van het volk 175

15 De ark 180

16 Mijn muiters 193

DEEL VIER: REDDING

- 17 Byrons keuze 208
- 18 De Haven van Gods Genade 213
- 19 Verdoemd 222
- 20 De dag van onze verlossing 230

DEEL VIJF: OORDEEL

- 21 Een literaire rebellie 240
- 22 De prijs 250
- 23 De persmuskieten van Grub Street 265
- 24 In gespannen afwachting 276
- 25 De krijgsraad 282
- 26 De versie die won 291

Epiloog 299

Dankwoord 305

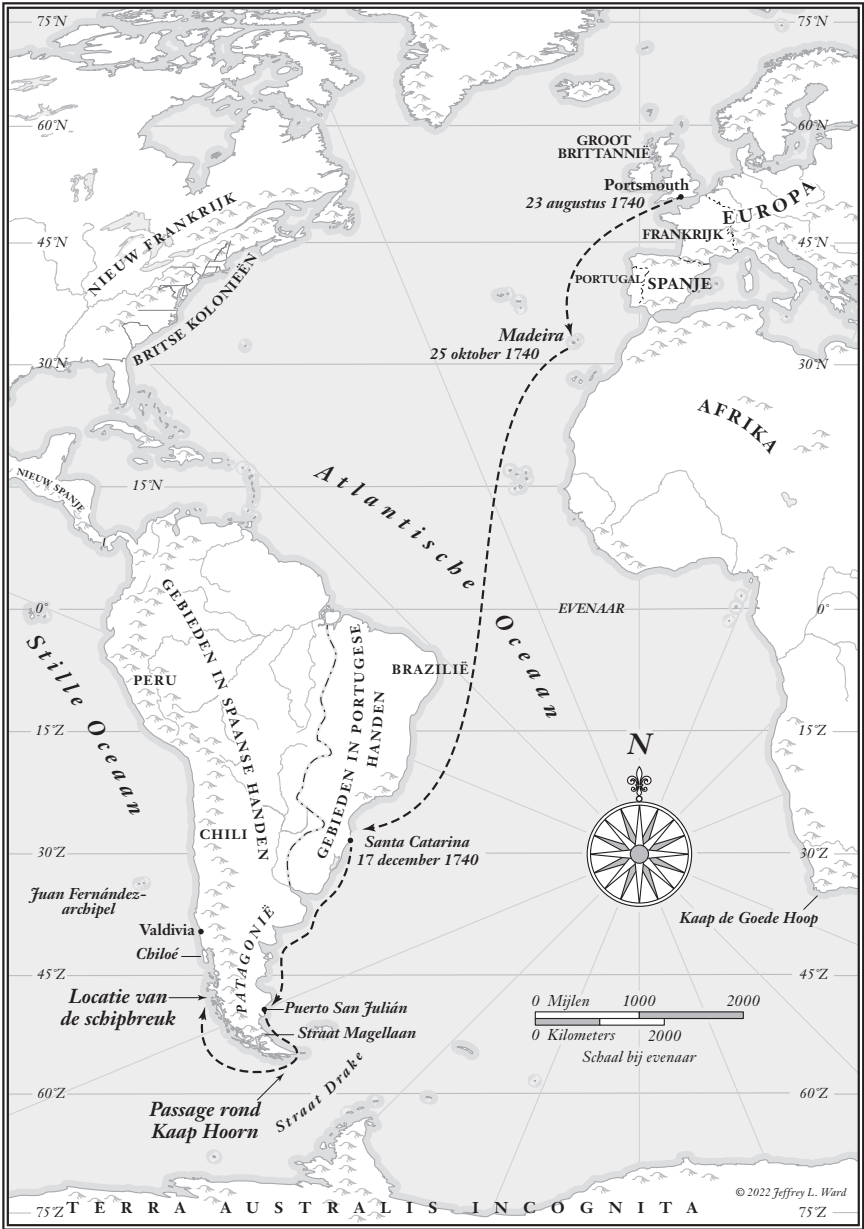
Noten 309

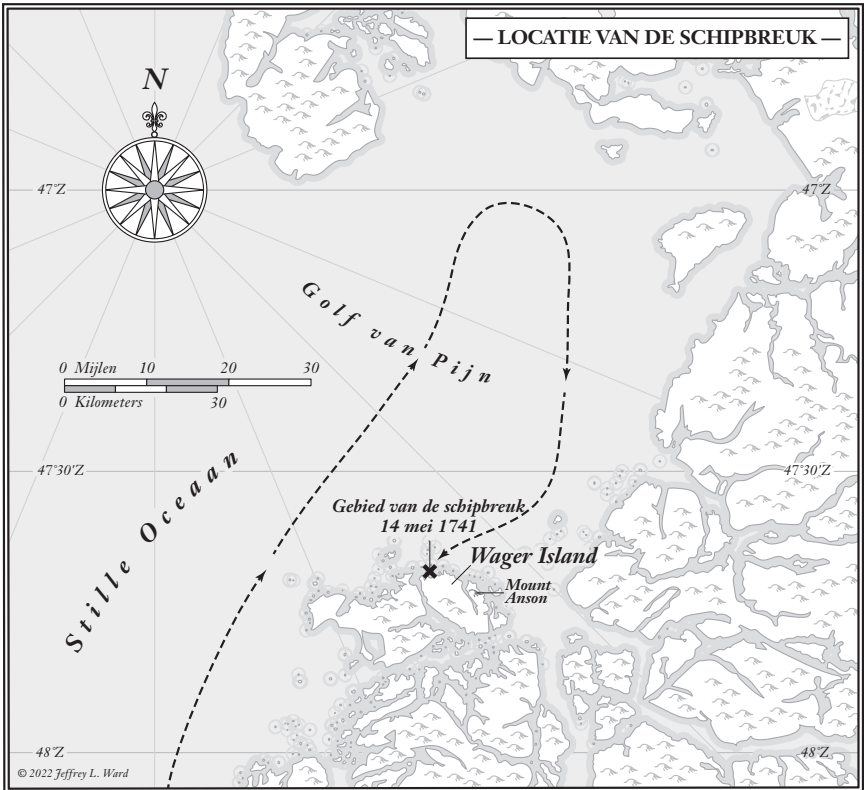
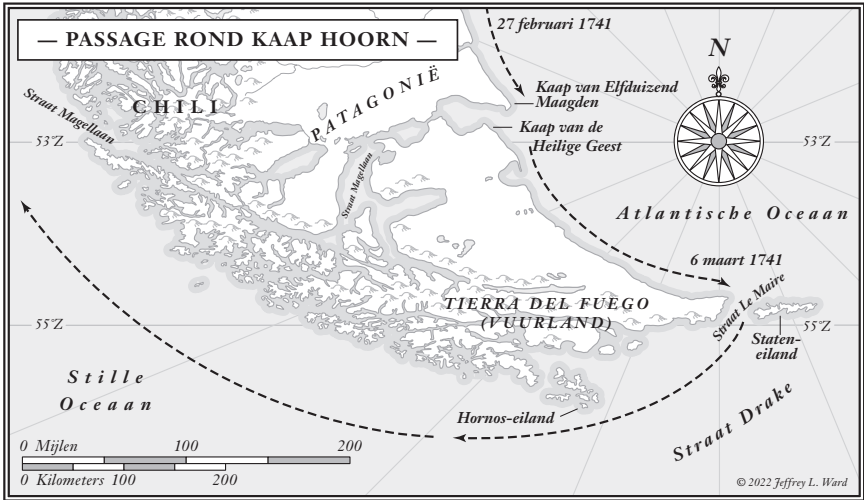
Gedeeltelijke bibliografie 354

Credits voor de illustraties 372

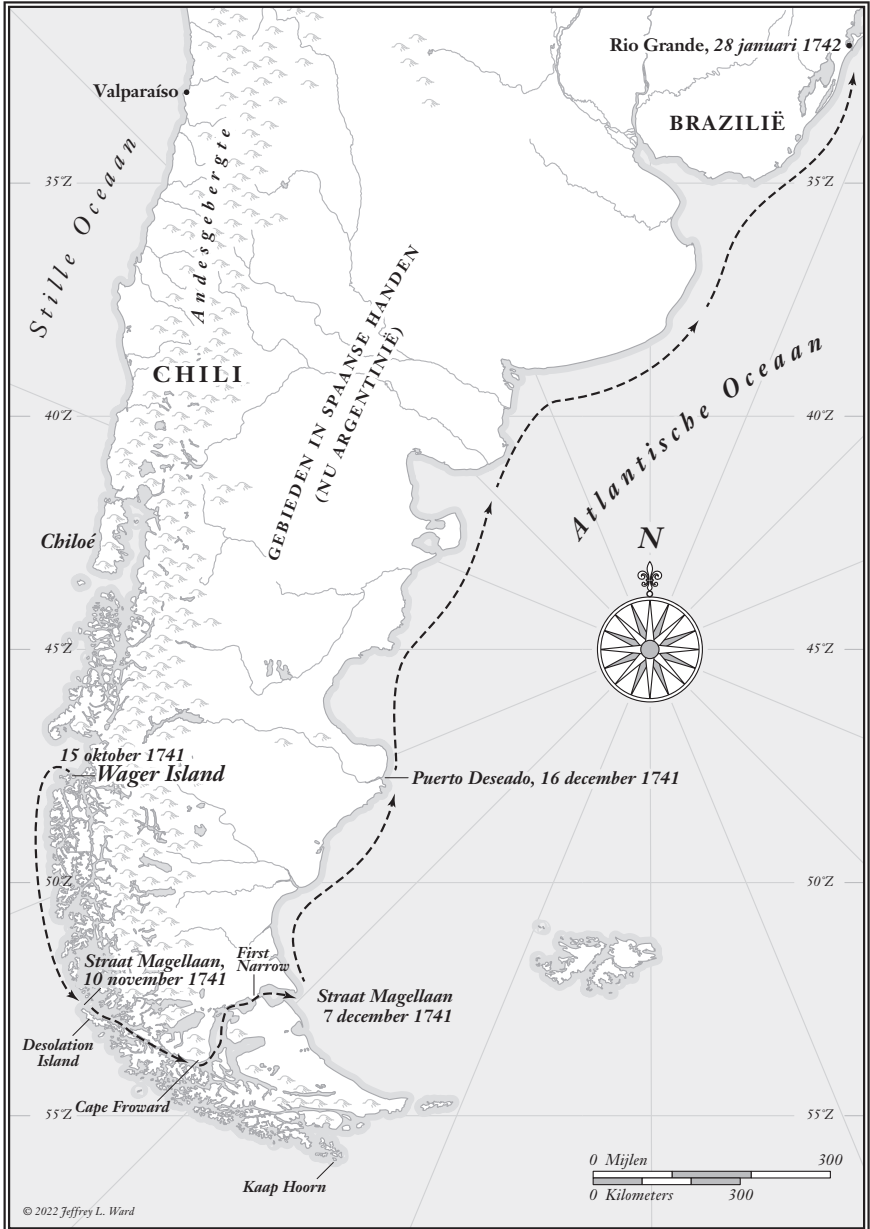
Over de auteur 376

DE ROUTE VAN HMS THE WAGER

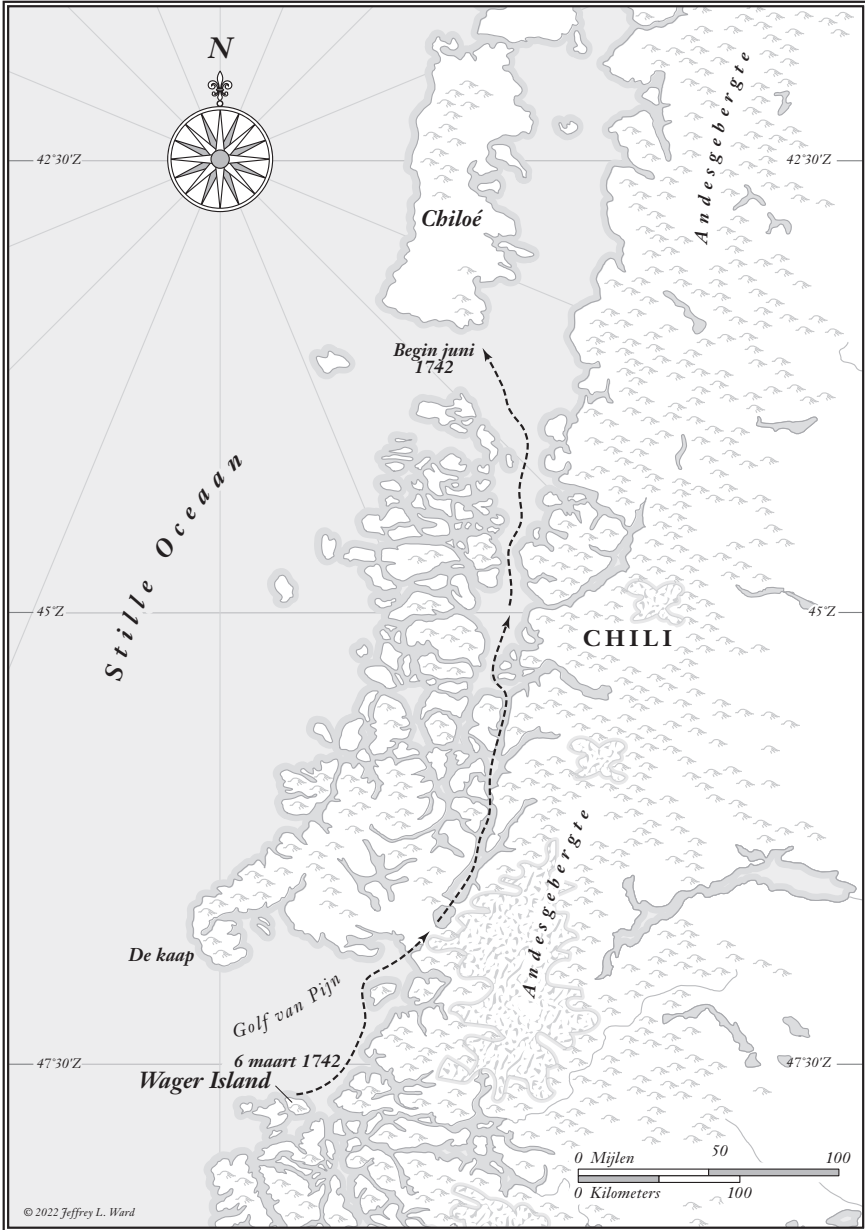

VLUCHTROUTE VAN HET EERSTE GEZELSCAP SCHIPBREUKELINGEN

VLUCHTROUTE VAN HET TWEEDE GEZELSHAP SCHIPBREUKELINGEN

Opmerking van de schrijver

IK GEEF RUITERLIJK TOE DAT ik niet het schip tegen de rotsen heb zien slaan en dat ik er niet bij was toen de bemanning de kapitein vastbond. Ook het verraad en de moord heb ik niet met mijn eigen ogen waargenomen. Wel heb ik jarenlang de archieven en de brokstukken bestudeerd: verkleurde logboeken, beschimmelde correspondentie, half waarheidsgetrouwe dagboeken, bewaard gebleven verslagen van de verontrustende zitting van de krijgsraad. De belangrijkste documenten die ik raadpleegde waren de gepubliceerde verhalen van de betrokkenen, mensen die getuige waren van de gebeurtenissen en die zelfs vormgaven. Ik heb geprobeerd alle feiten te verzamelen om te bepalen wat er werkelijk is gebeurd. Maar het is en blijft een feit dat de partijen elkaar tegenspreken en dat hun verhalen strijdig met elkaar zijn. Ik heb niet al die verschillen gladgestreken of extra schaduwen aangebracht in bewijsmateriaal dat al behoorlijk overschaduwd is. Ik heb geprobeerd alle standpunten te presenteren omdat ik het aan jou wilde overlaten om het uiteindelijke vonnis te vellen, het oordeel van de geschiedenis.

Proloog

DE ENIGE ONPARTIJDIGE GETUIGE WAS de zon, die dagenlang dat merkwaardige object heen en weer zag drijven over de oceaan.¹ Het vaartuig sloeg een of twee keer bijna op een rif. Dat zou het einde hebben betekend van ons verhaal. Maar op de een of andere manier – of het nu het noodlot was, zoals sommige mensen later zeiden, of gewoon stom toeval – doberde het voor de zuidoostkust van Brazilië een inham binnen, waar het de aandacht trok van de bewoners.

Het was een boot, als je het zo mocht noemen. Ruim 16 meter lang en 3,5 meter breed, maar het zag eruit alsof het van stukjes hout en doek aan elkaar was genaaid en de elementen er vervolgens op in hadden gebeukt totdat er weinig meer van over was. De zeilen waren gescheurd, de giek lag aan diggelen. Er lekte zeewater door de romp naar binnen en de ingewanden van de boot stonken. Toen de mensen op het strand het schip naderden, hoorden ze onrustbarende geluiden: er zaten dertig mannen op het overvolle schip gepropt. Vel over been waren ze. Van hun kleren was weinig over. Kluwens haar, verstrikt en zoutig als zeewier, vielen over hun gezichten.

Sommige passagiers waren zo verzwakt dat ze niet op eigen benen konden staan. Een van hen blies al snel zijn laatste adem uit en stierf. Een man die de leiding leek te hebben kwam met een indrukwekkend vertoon van wilskracht overeind en zei dat ze schipbreukelingen waren van Zijner Majesteits schip

The Wager, een Britse *man-of-war*.

Het nieuws werd nauwelijks geloofd toen het Engeland bereikte. *The Wager* was in september 1740, ten tijde van een conflict met Spanje, met een bemanning van tweehonderdvijftig officieren en ander personeel als onderdeel van een eskader uit Portsmouth vertrokken voor een geheime missie: een met kostbaarheden beladen Spaans galjoen veroveren dat bekendstond als ‘de prijs van alle oceanen’. Maar het eskader was in de buurt van Kaap Hoorn, de zuidelijkste uitloper van Zuid-Amerika, overvallen door een orkaan, en men had aangenomen dat *The Wager* en al haar opvarenden verloren waren gegaan. Totdat deze mannen 283 dagen nadat het schip voor het laatst was gezien op wonderbaarlijke wijze opdoken in Brazilië.

Ze waren als schipbreukelingen terechtgekomen op een verlaten eiland voor de kust van Patagonië. Het merendeel van de bemanning was omgekomen, maar eenentachtig overlevenden waren verder gereisd in een geïmproviseerde boot die grotendeels bestond uit wrakstukken van *The Wager*. De mannen zaten aan boord zo dicht op elkaar gepakt dat ze amper konden bewegen en hadden te maken gekregen met angstaanjagende stormen en vloedgolven. Ze waren geteisterd door ijsregens en aardbevingen. Meer dan vijftig bemanningsleden overleefden die beproevingen niet, en tegen de tijd dat de schaarse overlevenden drieënhalve maand later Brazilië bereikten, hadden ze bijna 4500 kilometer afgelegd, een van de langste reizen ooit gemaakt door schipbreukelingen. Ze werden geprezen om hun vindingrijkheid en hun moed. De leider van het gezelschap zei dat het ‘nauwelijks voorstelbaar’ was ‘dat de menselijke aard bestand is tegen de verschrikkingen die wij hebben doorstaan’.²

Zes maanden later spoelde er een andere boot aan, ditmaal tijdens een sneeuwstorm voor de zuidwestkust van Chili. Dit bootje was nog kleiner, niet meer dan een houten kano met

een zeil dat bestond uit aan elkaar genaaide lappen en oude dekens. De drie overlevenden aan boord waren er nog beroerder aan toe dan de dertig opvarenden van de eerdere boot. Ze waren halfnaakt en uitgemergeld; er krioelden insecten over hun lichaam, die zich tegoed deden aan wat er nog over was van hun vlees. Een van de mannen ijde en was zichzelf volgens een van zijn metgezellen ‘helemaal kwijt. Hij was onze namen vergeten, en zelfs zijn eigen naam.’³

Nadat de mannen waren hersteld en waren teruggekeerd naar Engeland deden ze schokkende beweringen over de groep die in Brazilië was aangekomen. Dat waren bepaald geen helden, zeiden ze, maar muiters. In de daaropvolgende controverse, waarin over en weer beschuldigingen werden geuit, bleek dat de officieren en bemanning van *The Wager* tijdens hun verblijf op het eiland onder extreme omstandigheden hadden moeten zien te overleven. Ze hadden onder de dreiging van hongersnood en ijskoude temperaturen een nederzetting gebouwd. Ze hadden geprobeerd de orde en hiërarchie van de marine in stand te houden. Maar toen hun situatie verslechterde, waren deze apostelen van de Verlichting vervallen tot een hobbesiaanse staat van verloedering. Er waren op voet van oorlog met elkaar levende facties. Plunderingen en verraad. Moord. Een paar manschappen bezondigden zich aan kannibalisme.

Na hun terugkeer werden de leiders van de groepen en hun bondgenoten door de Engelse Admiraliteit opgeroepen om voor een krijgsraad te verschijnen. Het proces dreigde allerlei geheimen bloot te leggen; niet alleen van de in staat van beschuldiging gestelde zeelieden, maar ook over een imperium dat niet onder stoelen of banken stak dat het zijn beschaving wilde verspreiden over de hele wereld.

Verschillende verdachten publiceerden sensationele – en elkaar fel tegensprekende – versies van wat een van hen ‘een duistere en complexe’ affaire noemde.⁴ De filosofen Rousseau, Voltaire en Montesquieu werden beïnvloed door de

verslagen van de expeditie; hetzelfde gold later voor Charles Darwin en twee van de belangrijkste auteurs van romans over de zee, Herman Melville en Patrick O'Brian. De verdachten wilden vooral de Admiraliteit en de publieke opinie bespelen. Een van de overlevenden schreef een 'oprecht relaas'⁵ en beweerde: 'Ik ben tot het uiterste gegaan om elk leugenachtig woord uit te bannen. Want onjuistheden, in welke vorm dan ook, zouden absurd zijn in een werk dat juist beoogt het karakter van de schrijver te beschermen.'⁶ De leider van de tegenpartij beweerde in zijn kroniek dat zijn vijanden een 'relaas vol onvolkomenheden'⁷ hadden opgedist en 'ons hebben zwartgemaakt met infame laster'.⁸ 'We staan of vallen met de waarheid,'⁹ bezwoer hij zijn lezers. 'Als de waarheid ons niet kan ondersteunen, kan niets het.'

We leggen allemaal betekenis en coherentie op aan de chaotische gebeurtenissen in ons leven. We doorzoeken de ongepolijste beelden van onze herinneringen en selecteren, schaven en redigeren totdat we naar voren komen als de held van ons levensverhaal. Dat proces geeft ons de kans om te leven met wat we hebben gedaan of nagelaten.

Voor deze mannen was het juiste verhaal een kwestie van leven en dood. Als ze geen overtuigend verhaal konden vertellen, konden ze worden opgehangen aan de ra.

DEEL EEN

De houten wereld

HOOFDSTUK I

De eerste luitenant

ELKE MAN IN HET ESKADER droeg naast een plunjekist ook een problematisch persoonlijk verhaal mee. Misschien een verhaal over een niet-beantwoorde liefde. Een verzwegen gevangenisstraf, een zwangere echtgenote die op de kade stond te huilen toen het schip wegvoer. Misschien een verlangen naar roem en rijkdom of angst voor de dood. Ook David Cheap,¹ de eerste luitenant van *The Centurion*, het vlaggenschip van het eskader, had een verhaal. Cheap,² een potige Schot van net over de veertig met een flinke neus en intense ogen, was op de vlucht: voor het gekibbel met zijn broer over hun erfenis; voor de schuldeisers die achter hem aan zaten; voor de schulden die het hem onmogelijk maakten een geschikte bruid te vinden. Op het vasteland leek Cheap verdoemd te zijn, een man die de onverwachte klippen en zandbanken van het leven nooit kon ontwijken. Maar als hij op het achterdek van een Brits fregat stond, als hij met zijn scheefstaande pet en verrekijs over weidse oceanen voer, liep hij over van het zelfvertrouwen en dachten sommige mensen zelfs een zweem van arrogantie bij hem waar te nemen. De houten wereld van een schip – een wereld die werd geregeerd door de strenge regels van de marine en de wetten van de zee en, meer nog, de geharde broederschap van de zeelieden – was zijn toevluchtsoord. Daar voelde hij een kristalheldere orde waarin zijn missie zich luid en duidelijk aandiende. En Cheaps nieuwste aanstelling gaf

hem ondanks de ontelbare risico's die eraan verbonden waren – dodelijke ziekten, verdrinking, vijandelijke kanonnen – zicht op wat hij altijd had gewild: een kans om de hoofdprijs op te eisen, kapitein te worden van zijn eigen schip, en meester van de zee te worden.

Het probleem was alleen dat hij maar niet kon loskomen van dat verrotte vasteland. Hij zat vast – was vervloekt, kon je bijna zeggen – in een scheepswerf in Portsmouth aan het Kanaal, waar hij koortsachtige maar vergeefse pogingen deed om *The Centurion* opgetuigd te krijgen en zeilklaar te maken. De kolossale romp van het schip, 44 meter lang en 12 meter breed, lag in een dok. Timmerlieden, breeuwers, tuigers en schrijnwerkers krioelden als ratten (en daarvan waren er ook genoeg) over de dekken. Een kakofonie van hamers en zagen. Op de kasseien op de straten aan de andere kant van de werf stonden eindeloze rijen kruiwagens en paard-en-wagens en drommen kruiers, marskramers, zakkenrollers, zeelieden en prostituees. Van tijd tot tijd blies een bootsman op een schrill klinkend fluitje en dan strompelden allerlei bemanningsleden de kroegen uit om afscheid te nemen van hun oude en nieuwe liefjes en zich naar hun vertrekkende schepen te haasten en hopelijk de zweepslagen van hun officieren te ontlopen.

Het was januari 1740 en het Britse Rijk moest zich zo snel mogelijk mobiliseren voor een oorlog tegen het Spaanse Rijk. Cheaps toekomst zag er veel rooskleuriger uit sinds George Anson,³ de kapitein van *The Centurion* en de man onder wie hij had gediend, door de Admiraliteit was gepromoveerd tot *commodore* en bevelhebber van een eskader van vijf oorlogsschepen dat werd ingezet tegen de Spanjaarden. Die aanstelling was nogal verrassend. Anson, de zoon van een nagenoeg onbekende landeigenaar, beschikte niet over de juiste connecties en invloed⁴ – de eufemistische term *interest* werd vaak gebruikt – die veel andere officieren en hun manschappen de kans gaven om snel carrière te maken.⁵ De destijds tweeënveertigjarige Anson was al op zijn veertiende bij de marine gegaan en had